

Урок позакласного читання в початковій школі

Сучасне **позакласне читання** – складова частина навчального предмета читання й розвитку мовлення. Його **мета** – забезпечити педагогічне керівництво самостійним читанням учнів. Позакласне читання учнів покликане формувати **основи читацької самостійності**:

а) орієнтуватись у книжковому світі, добирати для читання високо художні твори відповідно до літературних уподобань, інтересів;

б) повноцінно сприймати твір, грамотно працювати з його текстом (правильно, швидко, виразно, свідомо читати);

в) осмислювати й відтворювати зміст прочитаних творів, висловлювати своє ставлення до прочитаного, тобто формувати здатність самостійно засвоювати з прочитаного те найкраще і найцінніше, що виробило людство впродовж століть.

Цілі уроку позакласного читання – розширити, поглибити знання, здобуті під час класного читання, познайомити молодших школярів з широким колом доступної для них літератури; розвивати за допомогою читання бажання й уміння вчитися, інтереси і нахили.

Навички роботи з текстом, набуті на уроках класного читання, використовуються далі на уроках позакласного читання: виділяти головну думку, характеризувати героїв твору, виявляти ставлення до зображуваних подій, вчинків героїв, зіставляти прочитане з життям.

Завдання позакласного читання:

– ознайомити учнів початкової школи з дитячою літературою, що входить у коло читання молодших школярів, у всій її різноманітності;

– формувати в них інтерес до книги, до самостійного читання;

– розвивати уміння повноцінно сприймати літературні твори, навчати осмислювати й відтворювати зміст, висловлювати своє ставлення до прочитаного;

– формувати елементарні морально-естетичні уявлення.

Самостійне читання, тобто добровільне, індивідуальне, – це читання учнів без безпосередньої допомоги вчителя чи бібліотекаря, батьків, друзів, звернення до кола доступних книг.

У роботі з книгою важливим є поєднання таких трьох аспектів: розширення читацького кругозору (постійно дізнаватися про нові книги); розуміння й виконання правил користування книгами; вдосконалення самостійної читацької діяльності, швидкості й точності орієнтування в доступному колі читання.

Форми керівництва позакласним читанням різноманітні. Це – уроки позакласного читання, індивідуальна робота з окремими учнями або групами учнів, масова позакласна робота учнів у зв'язку з читанням (підготовка ранків, вікторин, конкурсів на краще читання творів, інсценізацій книжок, книжкових виставок); пропаганда читання у сім'ях учнів.

Урок позакласного читання як основна форма керівництва самостійним дитячим читанням виділяється з числа навчальних годин, відведених на читання, включається в розклад, облікується в класному журналі.

Між уроками позакласного читання учитель щотижня здійснює контроль та надає допомогу учням у самостійному читанні через ведення читацьких щоденників, індивідуальних бесід тощо.

Формування читацької самостійності учнів здійснюється на уроках позакласного читання за такими **етапами**: підготовчий, початковий і основний.

Структура уроку позакласного читання на **підготовчому етапі**:

- Бесіда, що передує читанню вчителя і готує дітей до сприймання твору (2–3хв).
- Виразне читання й перечитування вчителем твору (3–7 хв).
- Колективне відтворення прослуханого, роздуми над прочитаним (4–5хв).
- Перегляд книги для відшукування певного твору (4–5хв).
- Рекомендації щодо самостійної роботи з книгою вдома, у класі, в позаурочний час (2–3хв).

Методичні рекомендації:

До 1-го етапу уроку. Спрямування бесіди на формування бібліотечно-бібліографічних понять; налаштування на сприймання книги.

На 2-ому етапі уроку важливим є зразкове, виразне читання вчителя, яке потребує від нього серйозної підготовки.

Особливістю 3-го етапу уроку є те, що використовуються лише активні, творчо-пошукові методи опрацювання: інсценізація, літературні ігри, хорова декламація, заучування напам'ять рядків віршів, діалогів, відгадування загадок, вільні висловлювання щодо прочитаного, словесне і графічне малювання та ін.

На 4-ому етапі уроку учні під керівництвом учителя звертають увагу на назву книги, ілюстрації; складають речення з опорою на ілюстрації, зіставляють зміст малюнків із текстом.

На 5-му етапі зосереджуємося на класній виставці книг, рекомендуємо їх вибір.

Організація позакласного читання на початковому етапі:

- учні повинні мати уявлення про книжкову виставку, книжковий плакат;
- знати назви дитячих книжок, творів, з якими неодноразово зустрічалися впродовж року, заголовок книги, прізвище автора, основні правила користування книгою, бібліотечним фондом;
- вміти розрізняти прочитаний твір за жанровими ознаками, пізнавати сюжет знайомої книжки за ілюстрацією;
- правильно називати декілька книжок, які найбільше сподобалися;
- оцінювати за допомогою вчителя вчинок героя, спираючись на текст і власний досвід, самостійно прочитувати запропонований учителем твір (на кінець навчального року).

Структура уроку позакласного читання на початковому етапі:

- Робота з книжковою виставкою (до 5-ти хв).
- Читання учителем художнього твору вголос (7 хв).
- Бесіда-роздуми над прочитаним (5 хв).
- Самостійне знайомство з новою книгою.

- Читання учнями названого вчителем твору мовчки (10–12 хв.; 4-ий і 5-ий етапи разом).
- Виявлення й оцінка якості самостійного читання-розгляду книги (7–10 хв).
- Рекомендації до позаурочної роботи з книгою (1–2 хв).

На 1-му етапі уроку вирішуються завдання на орієнтування в книгах: визначення змісту книги за зовнішніми прикметами; визначення теми за заголовками; розпізнавання одного й того ж твору в різних виданнях; формування вміння з багатьох книг вибрати одну на певну тему.

Особливістю 2-го етапу є те, що учитель читає твір із книги, яка є серед інших на книжковій виставці і на сприймання якої діти вже зорієнтувались методом розгляду-читання на першому етапі.

4-ий та 5-ий етапи проходять як органічне ціле. Завдання вчителя – спрямувати роботу так, щоб учні самостійно налаштувалися на читання нової книги, не відволікались під час читання, вдумувались у її зміст.

Метою 6-го етапу є перевірка готовності учнів до самостійного читання вголос.

До 7-ого етапу недоцільно давати дітям списки рекомендованої літератури на канікули, а тим більше змушувати їх до самостійного читання книг. Проте дорослим варто потурбуватися, щоб на канікулах у дитини були цікаві книги.

Організація позакласного читання на основному етапі.

У 2-ому (3-ому) класі вчитель основну увагу зосереджує на формуванні в учнів уміння добирати книжки для самостійного читання відповідно до можливостей. Важливою умовою в цій роботі є систематична, керована учителем, власна діяльність школярів з книгою і серед книг на уроках, в позаурочний час.

Основні вимоги до знань і вмінь учнів: учні повинні мати уявлення про науково-художню та довідкову літературу, про жанрове і тематичне багатство бібліотечних фондів; знати принципи розміщення книг на бібліотечних стелажах в умовах вільного доступу, назви декількох дитячих журналів і газет, їх читацьке спрямування, засоби знайомства з ними, відмінні ознаки та особливості

періодичних видань порівняно з іншими друкованими, структурні елементи книжки та їх призначення.

У 3-ому (4-ому) класі продовжується робота по удосконаленню підготовки учнів до самостійного вибору читання книжок. На основі всіх набутих у попередніх класах знань, умінь і навичок в учнів формуються читацькі інтереси.

Основні вимоги до знань і вмінь учнів такі: **знати** зміст понять каталог, каталожні роздільники, каталожна карточка, науково-художня книжка, довідкова література, рекомендаційний покажчик, кращі твори для дітей на певну тему для дитячого читання, важливі характерні ознаки довідкової літератури, прийоми вибору книжок у бібліотеці для читання на задану тему; **вміти** визначати орієнтовний зміст незнайомої книжки за основними її елементами, висловлюватися на тему: «Чим і чому цікавий цей твір?», самостійно осмислювати зміст прочитаних книжок, брати участь у колективному обговоренні питання, поставленого учителем, уважно і зацікавлено слухати товариша і доповнювати його відповідь.

Структура уроку позакласного читання на **основному етапі:**

- 1) Робота з прочитаними книгами до уроку. Розширення і впорядкування читацького кругозору учнів за рахунок колективного досвіду (10 хв).
- 2) Бесіда про героїв книг та їх авторів (25 хв).
- 3) Доповнення, уточнення читацького досвіду дітей учителем (7 хв).
- 4) Завдання додому (3 хв).

На 1-ому етапі уроку учитель перевіряє самостійну читацьку діяльність учнів. Можливі такі види контролю: почергове називання прочитаної книги, переказ її короткого змісту, аналіз виставки книг тощо.

На 2-му етапі вчитель має забезпечити участь кожного учня в обговоренні таких питання, які б спонукали дітей шукати відповіді в прочитаних книгах. *Найважливіші форми роботи:* фронтальна бесіда, індивідуальні звіти, групові виступи, бібліотечно-бібліографічні діалоги, читацький залік, картки тихого опитування.

Форми відповідей учнів: вибіркоче читання, короткий переказ окремих епізодів, читання віршів напам'ять, читання діалогів в особах, складання плану, підбір і об'єднання матеріалу на одну тему з різних літературних джерел.

Особливістю 3-го етапу є слово вчителя. Його мета – сприяти формуванню читацького становлення школярів. Учитель у своєму монолозі доповнює, уточнює літературний досвід учнів, коригує дитячі судження, розширює кругозір учнів новими літературними іменами, назвами книг тощо.

Специфікою 4-го етапу є те, що під час оголошення теми наступного уроку вчитель спрямовує увагу учнів на зміст майбутньої читацької діяльності, враховуючи читацькі можливості; з'ясовує, чим збагатить учнів нова тема, готує і обговорює з дітьми рекомендаційний плакат.

Показники успішної роботи вчителя на основному етапі такі: відсутність нечитаючих учнів у класі; чітке усвідомлення сюжету прочитаного, називання героїв, висловлювання ставлення до прочитаного; зіставлення будь-якої книги з темою дитячого читання і називання не менше 2-3 книг на кожену тему або прізвищ письменника.

На основному етапі головною метою є оволодіння мистецтвом самостійного читання школярами, збагачення свого розуму і почуттів; формування ставлення до книги як до суспільної цінності.

Читацька самостійність у 3-4 класах реалізується у таких видах діяльності:

1. Усвідомлення теми, мети читання без сторонньої допомоги і з огляду на власні потреби (для душі, в цілях самоосвіти).
2. Кваліфікований перегляд книг (уміння працювати з книгою).
3. Осмислене самостійне читання вибраної книги (з науково-пізнавальної – цікаві факти, логічні докази; із художньої літератури – яскраві образи, картини).

Доцільним є проведення варіативних уроків позакласного читання, а саме: урок – звіт, урок – зустріч, урок – ранок художнього читання, урок – семінар, урок вільного читання, урок – КВК, усний журнал, контрольні-підсумковий урок.

Література:

1. Білявська Т.М. Методика навчання літературного читання: Навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2017. 109 с.
2. Качак Т. Дитяча література та методика навчання літературного читання. Методичні рекомендації. Івано-Франківськ, 2020. 62 с.
3. Качак Т. Б. Українська література для дітей: підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2016. 352 с.
4. Качак Т. Б., Круль Л. М. Дитяча література. Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2014. 236 с.
5. Качак Т. Б., Круль Л. М. Зарубіжна література для дітей: підручник. Київ: Академвидав, 2014. 416 с.
6. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс: навч-метод. посібник для студ. вищих навч. закл. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. 236 с.
7. Круль Л. Дитяча література. Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2010. 132 с.
8. Коваль Г.П., Іванова Л.І., Суржик Т.Б. Методика читання. Тернопіль: Богдан, 2008. 280 с.
9. Рідне слово. Українська дитяча література: хрестоматія у 2-х книгах. Кн. 1 / Ред. О. І. Цибульська. Київ: Либідь, 1999. 400с.
10. Рідне слово. Українська дитяча література: хрестоматія у 2-х книгах. Кн. 2 / Ред. О. І. Цибульська, А. І. Мовчун, М. Ф. Черній. Київ: Либідь, 1999. 552 с.
11. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах. Київ : Освіта, 2007. 127 с.